

Przygotowanie studentów do przyszłego zawodu przez studenckie koła naukowe pedagogów

Szkoła wyższa w ostatnich czasach nie wpływa w większym stopniu na rozwój indywidualny studenta, na kształtowanie jego zainteresowań. H. Kopiec przyczynę tego upatruje "w organizacji szkolnictwa wyższego, jego programach nauczania, metodach nauczania skutecznie utrudniających, jak się zdaje, rozwój dyspozycji osobowościowych studentów, niezbędnych w procesie tworzenia nauki"¹. Temu mankamentowi starają się zapobiec studenckie koła naukowe, które skupiając studencką elitę intelektualną, stanowią bazę rekrutacyjną przyszłych pracowników naukowych.

Działalność studentów w ruchu naukowym jest istotną formą aktywności środowiska studenckiego. Rozwija ona intelektualno-naukowe zamkowania, wzbudza pasję badawczą, przez co wpływa również na lepsze praktyczne i społeczne przygotowanie do zawodu. Celem kół naukowych, podobnie jak i prac magisterskich, jest kształcenie studentów w zakresie czynności twórczych oraz wdrażanie ich do działalności typowo badawczej².

Głównym czynnikiem wychowawczym działania szkoły wyższej jest włączenie studentów do pracy naukowej. Niestety, studiujący słabo orientują się w programach badawczych swoich instytutów, a pracownicy naukowcy - nie biorąc pod uwagę opiekunów studenckich kół naukowych - nie są zainteresowani pracami badawczymi studentów. Dlatego też w pracy koła naukowego w dużo większym stopniu niż w całym modelu akademickim musi wystąpić relacja: członek koła naukowego - tzw. dzieło naukowe, którym - według

E. Hajduka³ - może być odczyt naukowy, referat naukowy, artykuł zamieszczony w czasopiśmie naukowym itp. Zetknięcie się z "dziełem naukowym" bardzo często inspiruje dyskusję, podczas której niejednokrotnie ujawia się twórcza postawa młodego człowieka. I właśnie umożliwienie tego zetknięcia się jest jednym z podstawowych zadań studenckich kół naukowych. Trudno bowiem mówić o pełnej aktywności studentów, wykonujących jedynie polecenia i wskazania nauczycieli akademickich. Mamy z nią do czytania dopiero wtedy, gdy studiujący występują w procesie kształcenia w roli jego świadomych uczestników. W kształceniu najczęściej chodzi o doprowadzenie do określonych zmian w stanie wiedzy studentów, które uznaje się za postępy w studiach⁴.

Wszelako przyszłemu nauczycielowi potrzebna jest nie tylko głęboka wiedza, ale także refleksja nad własnymi intelektualnymi doświadczeniami, przeżywanymi w toku studiów, umiejętność dostrzegania i analizowania trudności, pozytywnych strategii, blokad myślowych związanych ze specyfiką dyscypliny podstawowej dla wybranego przezeń przedmiotu nauczania⁵. Te trudności niejednokrotnie rozwiązują członkowie studenckich kół naukowych poprzez podejmowanie różnego rodzaju prac wyrabiających nawyk permanentnego studiowania, nawet już po opuszczeniu murów uczelni, oraz łączenia teorii z praktyką. Zadaniem kół jest również wdrażanie do łączącego się z powyższym problemem samowychowania, które - zgodnie ze współczesnymi poglądami teoretyków wychowania - jest warunkiem koniecznym konsekwentnego rozwoju osobowości i permanentnego kształcenia⁶.

Jak studenckie koła naukowe podejmują powyżej wymienione zadania oraz prace przygotowujące członków do wykonywania zawodu, przedstawiamy na podstawie niżej prezentowanych badań. Były one prowadzone w latach 1972 - 1984 i obejmowały studentów wybranych wyższych szkół pedagogicznych w Polsce. Badani studiolali na takich kierunkach, jak pedagogika szkolna, pedagogika specjalna, pedagogika opiekuńczo-wychowawcza, andragogika.

W sumie stałymi badaniami objęto 972 osoby, w tym 444 członków kół pedagogów i taką samą ilość studentów, którzy do kół nie

należeli a stanowili grupę porównawczą, a nadto 84-osobową grupę byłych członków kół pedagogów zatrudnionych w szkolnictwie i w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Grupa porównawcza powstała poprzez dobór takiej samej ilości osób z każdej uczelni, ilu członków koła pedagogów z danej uczelni podlegało badaniom. W doborze tym - aby uzyskać jak najbardziej prawdopodobne wyniki - wzięto pod uwagę, w pewnym przybliżeniu, podobne pochodzenie społeczne oraz typ (rodzaj) i miejscowość ukończenia szkoły średniej.

Prace badawcze przebiegały według następującego planu:

1. Badania pilotażowe na kierunkach pedagogicznych polegające na obserwacjach, rozmowach z aktywistami kół i ich opiekunami oraz na przeprowadzeniu wśród nich ankiety o pytaniach otwartych. Wyniki tych badań prowadzonych w roku akademickim 1972/73 zostały wykorzystane w dalszej pracy przy układaniu ankiety i kwestionariusza.

2. Badania ankietowe wybranych grup studentów.

3. Przeprowadzenie wywiadów i badania dokumentów takich, jak sprawozdania właściwych Instytutów naukowych sporządzane dla rektoratów danych uczelni, sprawozdania z zebrań kół oraz ich kroniki.

4. Porównywanie dwóch grup studentów.

5. Wprowadzenie elementów statystycznych.

Autorka bowiem zgadzała się z T. Pilchem, który twierdzi, że zastosowanie jednej techniki nie pozwala na ogół uzyskać wszechstronnej wiedzy o przedmiocie oraz - że aparatura badawcza powinna spełniać dwa warunki:

1) obejmować w miarę możliwości wszechstronnie i pod różnymi aspektami całość badanego zjawiska,

2) wzajemnie dopełniać się i sprawdzać⁷.

W trakcie prac badawczych posługiwano się czterema rodzajami ankiet:

1) dla aktualnych członków kół,

2) dla studentów-pedagogów, którzy do koła nie należeli,

3) dla byłych członków koła,

4) dla pracujących pedagogów.

Na pytania ankietowe dotyczące:

- wpływu koła na kształtowanie się badawczej postawy studenta, na wzbogacanie jego warsztatu pracy,

- pomocy kół w poznawaniu przez ich członków wiedzy oświatowej i pedagogicznej oraz

- roli kół w przygotowaniu do przyszłego zawodu

otrzymano odpowiedzi świadczące o tym, że studenci zdają sobie sprawę z konieczności doskonalenia swego warsztatu pracy "poprzez poznanie, system wartości i praktykę"⁸, że umieją także docenić pomoc koła, jaką im ono w tej dziedzinie daje. Podczas badań zebrano na ten temat 1655 wypowiedzi, które - ułożone w trzynastu grupach - przedstawione zostały za pomocą diagramu 1.

Analizując diagram 1 spostrzegamy, że najwięcej wypowiedzi, bo aż 12 %, dotyczy pozycji "Różne kierunki i formy pracy", przez które koło pedagogów udziela swym członkom pomocy w podnoszeniu kwalifikacji w ich przyszłej pracy zawodowej. Respondenci zwracają przede wszystkim uwagę na działalność koła, może w globalnym ujęciu dość marginesową, ale w dużym stopniu zaspokajającą ich potrzeby indywidualne. Jak bowiem wynika z wypowiedzi studentów, jest wiele różnego rodzaju działań pedagogicznych, do których podjęcia nie czują się predysponowani, nie mają do nich dobrego przygotowania, boją się ich w przyszłej pracy. Są to zajęcia świetlicowe, lekcje wychowawcze, imprezy szkolne, zajęcia w kołach zainteresowań, różnego rodzaju prace społeczne, redagowanie gazetek, dekoracja klasy i szkoły itp.⁹ W przedziale tym mieści się też zdobywanie w kole nowych informacji i doświadczeń, możliwość sprawdzenia się.

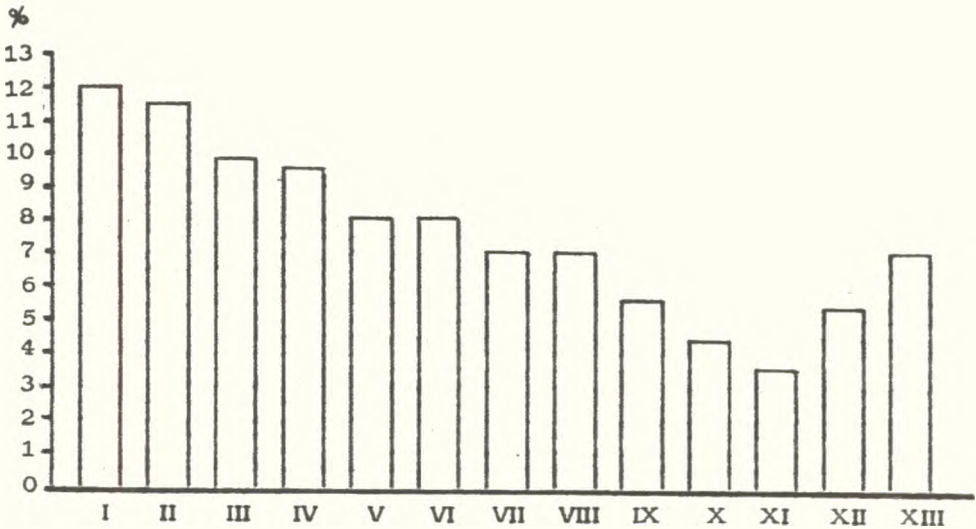
Respondenci piszą:

- koło jest czymś w rodzaju "forum", na którym mogę wyrażać moje zdanie, przekazywać posiadaną wiedzę i jednocześnie zdobyć to, co mnie interesuje, zdobyć doświadczenie, którego mi brak,

- koło daje możliwość sprawdzenia się w określonym zawodzie, a także sprawdzenia wyobrażeń o nim przez hospitacje, prowadzenie obserwacji,

Diagram 1

Formy pracy w kole pedagogicznym pomagające swym członkom w przygotowaniu się do przyszłego zawodu (w % od 1655 wypowiedzi).

Legenda

- I. Różne kierunki i formy pracy (12 %).
- II. Przygotowanie narzędzi badawczych, przeprowadzanie i opracowanie badań (11,5 %).
- III. Łączenie teorii z praktyką poprzez organizację odpowiednich zajęć w kole (9,8 %).
- IV. Zapoznawanie z instytucjami kulturalno-oświatowymi, ze szkołami, zakładami wychowawczymi i z różnymi formami ich pracy (9,6 %).
- V. Organizowanie spotkań, zebrań, zjazdów, sesji naukowych i seminariów (8,2 %).
- VI. Poszerzanie zakresu znajomości literatury pedagogicznej (8,2 %).
- VII. Praca nad pogłębieniem własnej osobowości (7,2 %).
- VIII. Opracowywanie sprawozdań, referatów, odczytów i artykułów (7,2 %).
- IX. Organizowanie obozów naukowych i letniej szkoły pedagogów (5,7 %).
- X. Pogłębienie i rozszerzanie wiedzy pedagogicznej (wycieczki, filmy, prelekcje itp.) (4,4 %).
- XI. Umożliwienie wypowiedzania się (3,6 %).
- XII. Wymiana doświadczeń (5,4 %).
- XIII. Wskazywanie istotnych dla pedagogiki problemów i prób ich rozwiązywania (7,2 %).

- zapoznaje z przyszłymi obowiązkami poprzez organizowanie spotkań z pracownikami kuratorium, Ministerstwa Oświaty i Wychowania, z pracownikami naukowymi uczełni.

Prawie takie samo wielkościowo pole w diagramie jak sprawy wyżej wzmiankowane, bo 11,5 %, zajmuje pozycja "Przygotowanie narzędzi badawczych, przeprowadzenie i opracowywanie badań". Zdaniem respondentów ten kierunek pracy kół jest bardzo cenny. Wprawdzie nie wszyscy z nich podejmą kiedyś badania naukowe w pełnym tego słowa znaczeniu, ale wszyscy zdają sobie sprawę z tego, że od dzisiejszego nauczyciela i nauczyciela przyszłości wymaga się pewnego rodzaju pracy badawczej. Oto najbardziej charakterystyczne wypowiedzi na temat prowadzonych w kole studenckim badań:

- koło uczy gromadzenia odpowiednich materiałów, umiejętności postępowania się metodologią, opracowywania narzędzi badawczych,

- pozwala na konfrontację różnych metod prowadzenia pracy naukowej i podejmowanie problemów, umożliwia też kontakt z najnowszymi badaniami oświatowymi.

Obok wdrażania do prowadzenia badań naukowych członkowie koła cenią sobie bardzo wysoko sztukę łączenia teorii z praktyką poprzez organizowanie w kole odpowiednich zajęć. Pozycja ta osiąga w diagramie 9,5 %. Na ten temat niektórzy respondenci wypowiadają się następująco:

- badania pozwoliły mi lepiej poznać teorię, zrozumieć ją i zastosować w praktyce,

- przez bogatą działalność pedagogiczną osiąga się w kole doświadczenie zdobyte w konkretnym działaniu,

- koło pomaga w naukowym i praktycznym ukierunkowaniu studentów według ich zainteresowań.

Koła pedagogów rozwijają wyżej wymienione zainteresowania poprzez zapoznawanie swych członków z instytucjami kulturalno-oświatowymi, ze szkołami, zakładami wychowawczymi i równocześnie z różnymi formami ich pracy (9,6 %). Nie jest to obojętne dla przyszłych nauczycieli i wychowawców, bo w ten sposób zajęcia w kole przybliżają im warsztat ich przyszłej pracy, zapoznają

z jego warunkami, z możliwościami realizacji w nim własnych zainteresowań. Potwierdzają to następujące wypowiedzi respondentów:

- koło ukazuje różne aspekty pracy pedagoga,
- ułatwia wybór przyszłego miejsca pracy, gdyż pomaga-poznać różne placówki wychowawcze i formy ich działalności.

Wiedzę pedagogiczną i psychologiczną wzbogacają w dużym stopniu wszelkiego rodzaju zebrania, sesje, zjazdy oraz spotkania z przedstawicielami nauki organizowane przez studenckie koła naukowe. Uczestnicy ankiety wysoko oceniają ten kierunek działalności kół (8,2 % wypowiedzi).

Takie samo pole w diagramie (również 8,2 % wypowiedzi) zajmuje pozycja "Poszerzanie zakresu znajomości literatury pedagogicznej". Badani stwierdzają, że koło przygotowuje ich do czytania literatury pedagogicznej, zarówno pozycji zwartych, jak i czasopism. Dzięki podsuwanej przez nie lekturze wyprzedza się czasem materiał objęty studiami, "Chcąc wykazać się pracą, muszę uzupełniać swoje wiadomości, koło mnie do tego mobilizuje" - pisze jeden z respondentów, inni zaś wyrażają następujące opinie:

- koło zapoznaje z literaturą metodologiczną, kształtuje umiejętność "wybiórczego" korzystania z niej, informuje o wydawniczych nowościach pedagogicznych,
- prowadząc własne badania, poznając wyniki pracy badawczej innych - mobilizują się do czytania odpowiednich, ciekawych pozycji.

Do rozwoju fachowego czytelnictwa mobilizuje też opracowywanie w kole referatów, odczytów, artykułów (7,2 % w diagramie). Praca ta dostarcza nowych wiadomości zarówno piszącemu, jak i słuchającym. Dużą rolę w tym względzie odgrywają stosowane często w pracy kół koreferaty. Również wiele korzyści dają członkom kół pedagogów organizowane przez nie obozy naukowe i letnie szkoły pedagogów (5,7 %). Jeden z respondentów pisze na ten temat:

- uczestnicząc w obozach naukowych obserwuję dzieci i warunki ich życia. Myślę, że w pracy nauczycielskiej jest to przy-

datne. Biorę udział w hospitaacjach organizowanych w szkołach. Prowadząc wywiady środowiskowe przygotowuję się do ewentualnych rozmów z rodzicami, a także uczę się nawiązywania kontaktów z ludźmi, co również przydatne jest w naszym zawodzie.

Koło pedagogów cenione jest wysoko również dlatego, ponieważ umożliwia zdobywanie wiedzy niedostępnej na zajęciach programowych, wskazuje - m. in. poprzez umiejętnie prowadzone dyskusje - istotne dla współczesnej pedagogiki problemy i próby ich rozwiązywania, daje możliwość zetknięcia się z absorbującymi problemami "na żywo", zmusza do stosowania różnorodnych metod wnikliwej obserwacji, spostrzegania. Wynikiem całokształtu pracy koła, głównie zaś przekazywania doświadczeń, jest rozszerzenie zainteresowań pedagogicznych jego członków.

Aby być dobrym nauczycielem i wychowawcą, nie wystarczy sama tylko wiedza i umiejętności przeprowadzania badań, czytanie odpowiedniej literatury; należy jeszcze reprezentować sobą wysokie wartości moralne. Sprawą godną podkreślenia jest więc stosunkowo wysoka ocena przez kandydatów na nauczycieli (7,2 %) roli koła nad pogłębianiem osobowości swych członków. Ich zdaniem;

- praca w kole wymaga dokładności i solidności, ukierunkowuje na liczenie się z drugim człowiekiem, gdyż podejmuje się ją kolektywnie, co wyrabia poczucie odpowiedzialności za grupę;

- koło pedagogów, umożliwiając nam wejście zarówno do domów dziecka, izby milicyjnej, sądu dla nieletnich, jak i do domów opieki społecznej dla ludzi niepełnosprawnych i starców, uwrażliwia nas na potrzeby innych, zwłaszcza najbardziej potrzebujących, tj. opuszczonych dzieci i starców.

Reasumując powyższe studenckie wypowiedzi należy stwierdzić, że znaczna grupa członków koła pedagogów to ludzie młodzi, świadomi swego powołania, chcący realizować zasady humanizmu, czemu dają wyraz w stosunku do drugiego człowieka, zwłaszcza nieszczęśliwego. Odczuwają też potrzebę doskonalenia siebie tak pod względem moralnym, jak i umysłowym. Niewątpliwą jest rzeczą, iż: "Tylko nauczyciel na wysokim poziomie wychowa zdolnych

i dzielnych ludzi. Jest on bowiem w wielu sytuacjach najbardziej widowym dla uczniów wzorem żywotności umysłowych, wzorem człowieka ustawicznie doskonalącego się, uprawiającego skutecznie samokształcenie. Nie zapali do samokształcenia nauczyciel umysłowo nieporadny. Nie wyćwiczy ich też w sposobach pracy - nad sobą¹⁰. "Istnieje - zdaniem J. Pótturzyckiego - wyraźny związek między samokształceniem nauczycieli, a realizowanym przez nich przygotowaniem uczniów do pracy samokształceniowej. Nauczyciel, który nie prowadzi własnego doskonalenia, nie może skutecznie organizować wdrażania uczniów do samokształcenia"¹¹. Mówiąc o samokształceniu w pracy studenckich kół naukowych mamy na myśli samokształcenie kierowane¹², przez które rozumie my indywidualne przyswajanie sobie wiedzy, umiejętności i nawyków oraz urabianie cech charakteru, realizowane głównie własnym wysiłkiem członków koła i wspomagane jego działalnością.

Samokształcenie i w ogóle wyjście poza obręb obowiązkowych dydaktycznych zajęć jest niestety ważne dla ogólnego rozwoju umysłowego studentów. Zwrócono na to uwagę już podczas I Ogólnopolskiego Sympozjum Kół Naukowych Pedagogów, które odbyło się 18 i 19 IV 1966 r. Zgromadzeni na nim dyskutanci apelowali o podjęcie wysiłków w celu zapobieżenia jednostronności myślenia młodzieży studiującej. Pochłonięta nauką nie poszerza ona swoich zainteresowań, nie obchodzi jej to, co dzieje się w różnych dziedzinach życia kulturalnego¹³. W świetle tej wypowiedzi lepiej rozumie się wszechstronną działalność kół naukowych, zwłaszcza zaś zmierzającą do rozwijania inicjatywy samokształceniowej swych członków. Zajmiemy się więc kolejno poglądami samych studentów na ten kierunek działalności kół - zilustrowanymi w tabeli 1.

Jak wynika z jej danych, otrzymaliśmy 403 sądy pozytywne, 85 osób nie udzieliło odpowiedzi, 40 opinii było ujemnych - co stanowi zaledwie 7,6 % wszystkich (528) głosów. Członkowie kół stwierdzają, że przygotowanie badań naukowych i ich opracowywanie najbardziej rozwija ich własną inicjatywę i równocześnie daje największą podstawę do samokształcenia. Na rozwój inicjatywy w szczególności wpływa organizowanie spotkań, zebrań, se-

Tabela 1

Ocena wpływu studenckich kół naukowych na rozwój samokształcenia dokonana przez ich członków (aktualnych i byłych).

Lp.	Rola samokształceniowa oceniana jako:	Wypowiedzi	
		ilość	%
1.	bardzo duża	172	32,6
2.	dobra	138	26,1
3.	przeciętna	93	17,6
4.	mała lub żadna	40	7,6
5.	brak odpowiedzi	85	16,1
Razem		528	100,0

sji i zjazdów. Duża ilość wypowiedzi dotyczyła też obozów naukowych, wycieczek, filmów, prelekcji, prac pisemnych, referatów, artykułów, sprawozdań, odczytów oraz zadań przydzielanych do samodzielnej realizacji ("W kole przydziela się zadania do wykonania, oczywiście za zgodą i aprobatą członków, zgodnie z ich zainteresowaniami"). Z innych wypowiedzi na temat rozwijania inicjatywy twórczej członków kół warto wymienić następujące:

- kół daje możliwość samodzielnego rozwiązywania problemów, realizowania swojej koncepcji, samokształcenia się,
- praca w kole zmusza do samodzielnego podejmowania decyzji w pracach organizacyjnych i społecznych w różnych sytuacjach zarówno z ludźmi młodymi, jak i starszymi, do nawiązywania z nimi kontaktów.

Zwróćmy jeszcze uwagę na wypowiedź studenta dotyczącą jednej z form pracy koła: "Wspólnie ustalamy problemy, które nas nurtują. Każdy według swoich zainteresowań opracowuje referat o odpowiadającej mu problematyce. Rozwija przez to swoje zainteresowania, samodzielnie pogłębia wiedzę i przekazuje ją innym członkom koła". To stwierdzenia kojarzy się nam z myślą wypo-

wiedzianą przez C. Banacha: "Samorealizacja, wolność jednostki, autonomia i twórczość - ileż wymagają tolerancji i dobrej woli innych"¹⁴.

Tego rodzaju motywacji pozbawieni są studenci z grupy porównawczej, którzy również podejmują czasem własne "mini-badania", takie jak obserwacje, eksperyment, wywiad - ale nie zawsze są one uwieńczone sukcesem i nie dają pełnego zadowolenia. Nieliczni szukają odpowiedniej literatury, czytają lektury o treści wybiegającej poza program studiów. W sumie jednak tych prób jest bardzo mało, bo na pytanie: "W jakim kierunku idzie własna Pana(i) inicjatywa naukowa?" - odpowiedzieli tylko 82 osoby z tej grupy, tj. 18,5 % ankietowanych, a na pytanie: "Czy podejmuję Pan(i) samodzielne badania naukowe - jeśli tak, to jakie?", odpowiedziało zaledwie 35 osób, tj. 7,8 % badanych z grupy porównawczej. Odpowiedzi na podane wyżej pytania są w większości bardzo ogólne, jak np.: Z własnej inicjatywy

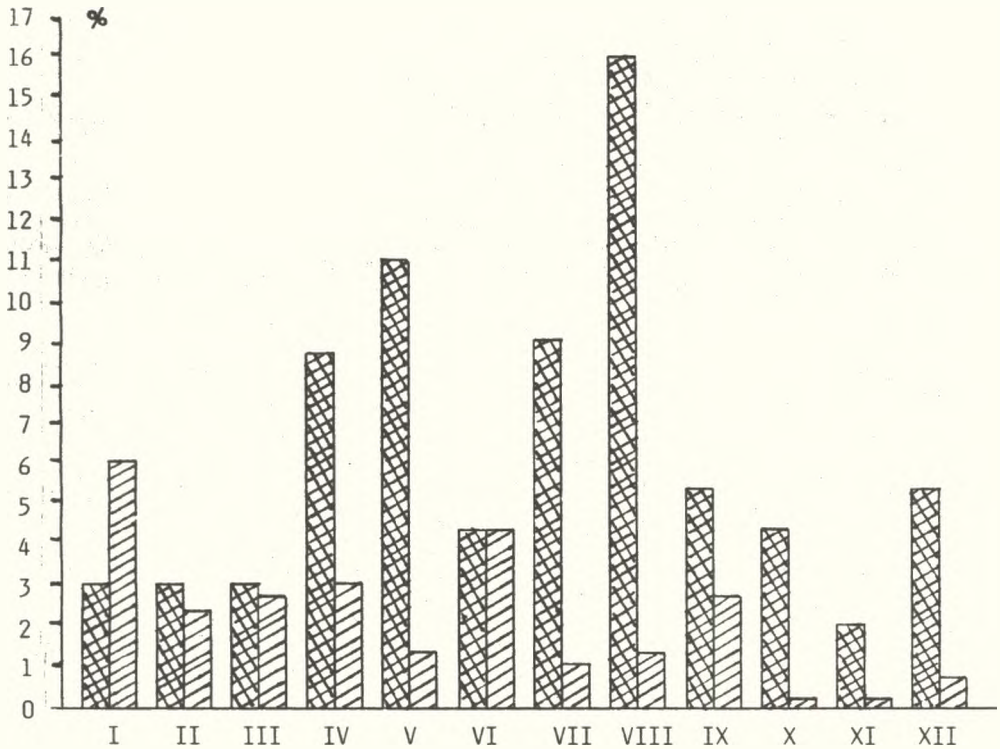
- "dążę do opanowania materiału praktycznego i najbardziej przydatnego w przyszłej pracy,
- szukam rozwiązań dydaktycznych, rozwijam zainteresowania pedagogiczne i psychologiczne, staram się zdobyć interesującą mnie wiedzę,
- prowadzę badania oparte na obserwacji, ankiecie, stosuję wywiad środowiskowy, rozmowy".

Naturalnie jest i kilka dokładniejszych sprecyzowań, ale jest ich zbyt mało, aby w oparciu o nie można było wyciągać dalej idące wnioski. Powyższe dane mówią nam bezpośrednio o tym, jak koło pedagogów przygotowuje swych członków do rozlicznych funkcji w ich przyszłej pracy zawodowej. Pewne światło na tę działalność rzuca też dokonana przez studentów ocena kierunków i form pracy studenckich kół naukowych pedagogów.

Na ten temat zebrano 1250 wypowiedzi członków kół pedagogów, z czego 74,1 % to opinie pozytywne, a 25,9 % - sądy negatywne. Szczegółowe oceny tej pracy kół przedstawia diagram 2.

Diagram 2

Formy pracy studenckich kół naukowych pedagogów oceniane przez ich członków (% obliczony od 1250 wypowiedzi).

Legenda

- I. Sposób prowadzenia zebrań (2,9 %; 6,1 %),
 II. Wygłaszane referaty (2,9 %; 2,3 %),
 III. Dyskusje (2,9 %; 2,7 %),
 IV. Wycieczki (8,5 %; 3,1 %),
 V. Obozy (10,9 %; 1,4 %),
 VI. Zjazdy (4,3 %; 4,3 %),
 VII. Poszerzanie i pogłębianie wiedzy pedagogicznej (9,1 %; 1,1 %),
 VIII. Podejmowanie samodzielnych badań (16 %; 1,3 %),
 IX. Pogłębianie własnej osobowości (5,2 %; 2,7 %),
 X. Realizowanie własnych zainteresowań (4,2 %; 0,1 %),
 XI. Ulepszanie pracy zawodowej (2,0 %; 0,1 %),
 XII. Różne inne formy (5,2 %; 0,7 %).

wypowiedzi pozytywne (pierwsza liczba w legendzie)

wypowiedzi negatywne (druga liczba w legendzie)

Gdy analizujemy powyższy diagram widzimy, że często największe kontrasty dotyczą tej samej formy działania. W trzech przypadkach "pozytywy" i "negatywy" są prawie na równym poziomie. Stosunek wręcz odwrotny, tzn. gdy "pozytywy" są małe, a "negatywy" duże, zachodzi tylko w jednym przypadku: "Sposób prowadzenia zebrań". Wiadomo, że zebrania - aby mogły być przez większość dodatnio ocenione - wymagają dużego talentu i ogromnego nakładu pracy organizatorów. Często jednak, gdy chociaż jeden z czynników nie spełnia swego zadania, daje to od razu powód do narzekania na prowadzenie różnego typu zebrań. Dlatego też mamy aż 79 negatywnych ocen zebrań (6,1 %), a tylko 37 (2,9 %) pozytywnych. Otrzymały one najwięcej ze wszystkich form pracy uzasadnień zarówno pozytywnych, jak i negatywnych. Do opinii dodatnich można zaliczyć następujące:

- zebrania są krótkie, rzeczowe, dają możliwość swobodnego wypowiedzania swoich myśli, wszystkie mają konkretną, ściśle określoną tematykę, dobrą organizację,
- odznaczają się bogactwem merytorycznym,
- ciekawe są wystąpienia poszczególnych członków, krótkie sprawozdania z ich wyjazdów, uczestnictwa w sesjach naukowych, obozach, letnich szkołach pedagogów, spotkań z autorami książek. Pozwala to na rozwijanie zainteresowań, zaspokaja i wznieca zainteresowanie pracą zawodową.

Autorzy opinii ujemnych o prowadzeniu zebrań w kołach przede wszystkim podkreślają, iż

- zebrań jest za mało, są zbyt formalne,
- cechują się despotyczną postawą przewodniczącego, a słabą aktywnością członków koła.

Jest też szereg wypowiedzi, które się wzajemnie wykluczają. Ale w sumie, niestety, ponad dwukrotnie więcej jest sądów ujemnych niż dodatnich.

Całkiem inaczej kształtuje się procent głosów, gdy chodzi o wycieczki typu naukowego. Ich pozytywną stronę widzi aż 8,5 % badanych, zaś negatywną - tylko 3,1 %. Niezadowolenie członków koła budzi fakt, że wycieczki są rzadko organizowane.

Dużą przewagę ocen dodatnich nad ujemnymi mają obozy naukowe¹⁵. Te pierwsze stanowią 10,9 % wszystkich wypowiedzi, a drugie - 1,4 %. Ujemne stwierdzenia są jednocześnie często subiektywne, np.: "[...] aktualna problematyka badawcza nie odpowiada mi zupełnie". Poza tymi sporadycznymi ujemnymi sądami spotykamy się z dużym uznaniem dla obozów naukowych, dających możliwość samodzielnych obserwacji i pogłębienia wiedzy fachowej. Respondenci piszą, iż obóz naukowy

- był pierwszym dużym sprawdzianem ich umiejętności,
- pomógł im zetknąć się z konkretną pracą w terenie,
- nauczył sporządzania narzędzi badawczych i właściwego ich stosowania.

Nic więc dziwnego, że wielu członków kół domaga się zwiększenia ilości różnego typu obozów, aby umożliwić młodzieży zgłębienie interesującej ją problematyki.

Do form pracy kół pedagogów, które znajdują duże uznanie wśród swoich członków, a wywołują bardzo mało głosów krytycznych, należy zaliczyć "Poszerzanie i pogłębianie wiedzy pedagogicznej" oraz "Możliwość podejmowania samodzielnych badań naukowych". Pierwsza z tych pozycji uzyskała 9,1 %, a druga 16 % dodatnich opinii; ujemnych zaś pierwsza z nich miała tylko 1,1 % i 1,3 % druga. Prace kół idące w tym kierunku zostały uznane za oczywiste, a równocześnie odpowiednio ustawione, nie ma o nich bowiem prawie żadnych sądów ujemnych ani też dodatkowych pod ich adresem komentarzy. Tylko jeden głos zasługiwałby tutaj na uwagę, stwierdzający mianowicie, iż prace te winny być prowadzone pod okiem doświadczonego opiekuna.

Natomiast nie można zbyt wysoko oceniać również ważnego odcinka pracy kół, jakim jest rozwijanie własnej osobowości studenta jako przyszłego pedagoga. Wprawdzie i tutaj, jak i przy poprzedniej kwestii, brakuje komentarzy, ale wzajemny stosunek ocen pozytywnych i negatywnych kształtuje się następująco: wypowiedzi dodatnich jest 5,2 %, a ujemnych 2,7 %. Aby uzyskać dokładniejsze wyjaśnienie tego punktu, posłużono się dodatkowo sondażem. W jego wyniku ustalono, że badani ocenili tę pozycję jako ujemną stronę pracy kół, gdyż albo kół zupełnie zanied-

buje ten kierunek działalności, albo jej poziom jest niski. Do pozytywów należy zaliczyć takie formy, jak wychowanie w duchu moralności socjalistycznej, rozwijanie zrozumienia dla dzieci i młodzieży, zwłaszcza rekrutującej się z tzw. "dotów społecznych", poszanowanie wspólnej własności. Niestety, mimo naprowadzania, nie udało się uzyskać bardziej sprecyzowanych i głębiej ujmujących problem wypowiedzi.

Do pozycji, w których opinie pozytywne prawie że równoważą się z negatywnymi, należą: "Wygłaszane referaty" (2,9 % plusów, 2,3 % minusów) i "Dyskusje" (+ 2,9 % - 2,7 %).

Referaty, które zdobyły uznanie

- dotyczą takich tematów, jak: rola teatru, percepcja filmu dla dzieci, rysunki dziecka jako odzwierciedlenie jego osobowości, kolorystyka twórczości dzieci i młodzieży, funkcjonowanie szkoły wiejskiej;

- traktują o młodzieży przestępczej, pracy kuratora sądowego i w kuratorskim ośrodku pracy, w milicyjnej izbie dziecka;

- poruszają problemy nieprzystosowania społecznego, reedukacji, przyczyn samobójstw, neurastycznej osobowości, postaw rodzicielskich, narkomanii itp.

Także dyskusje dają członkom kół możliwość uzupełniania wiadomości oraz konfrontacji poglądów. Jeden z respondentów pisze na temat dyskusji: "Uważam, że jest to najlepsza forma pracy kół naukowych. Dyskusje są o tyle dobre i pożyteczne, o ile członkowie kół są do nich przygotowani, a nie przelewają z pustego w próżne, bo wtedy, rzeczywiście, nie są ciekawe".

Są głosy domagające się częstych dyskusji problemowych, zwłaszcza po wystąpieniu referatów czy po zwiedzeniu zakładów wychowawczych itp. Głosy ujemne i dodatnie całkowicie równoważą się, gdy chodzi o ocenę zjazdów. Uznaje się, że zjazdy są kształtujące, że dają możliwość konfrontacji poglądów; podkreśla się rolę seminariów i sympozjów. Jednak dużym mankamentem tej formy pracy są trudności w znalezieniu pomocy ze strony kadry dydaktycznej uczelni¹⁶.

Oceniając działalność kół pedagogicznych, ich członkowie wysuwają propozycje wielu zmian, w wyniku których zwiększyłyby się efekty pracy kół. Postulaty te ilustruje tabela 2.

Tabela 2

Propozycje zmian pracy studenckich kół naukowych pedagogów zgłoszone przez ich członków (420 wypowiedzi).

Lp.	Proponowane zmiany	Wypowiedzi	
		ilość	%
1.	Modernizacja zebrań	47	11,3
2.	Silniejsze połączenie teorii z praktyką	62	14,7
3.	Modernizacja dyskusji	12	2,9
4.	Wzmocnienie współpracy ze środowiskiem	7	1,7
5.	Rozwinięcie inicjatywy i samodzielności członków	29	6,9
6.	Rozszerzenie i większe umożliwienie prowadzenia badań	29	6,9
7.	Rozwinięcie akcji obozowej	27	6,4
8.	Lepsze przemyślenie tematów badawczych	17	4,0
9.	Rozszerzenie działalności kół	15	3,6
10.	Zwiększenie kontaktów z innymi kołami	9	2,1
11.	Uatrakcyjnienie całej działalności	22	5,2
12.	Zmiana zasad rekrutacji do koła	21	5,0
13.	Różne propozycje	98	23,3
14.	"Niczego nie zmieniać"	25	6,0
	Razem	420	100,0

Do aktualnych i byłych członków kół rozesłano 528 ankiet. Na pytanie: "Jakie proponowałby Pan(i) zmiany form pracy studenckiego naukowego koła pedagogów", nie udzieliło odpowiedzi 127 osób. Od pozostałych 401 osób uzyskano 420 odpowiedzi, gdyż parokrotnie jeden respondent podawał dwie i więcej możliwości.

Wysoką ocenę uzyskała współpraca kół ze środowiskiem; procent wypowiedzi proponujących zmiany w tym zakresie jest bardzo niski (1,7 %). Zabierającym głos zależy przede wszystkim na wejściu na teren szkoły z działaniem profilaktycznym i eksperymentalnym i na nawiązaniu współpracy z konkretną szkołą środowiskową.

Również niewiele osób (tylko 2,1 % wypowiedzi) wystąpiło z propozycją zwiększenia kontaktów z kołami z innych uczelni zajmujących się podobną problematyką. Postuluje się też umożliwienie kontaktów z innymi kołami szerszym kręgom członków kół, a nie tylko małym, jedno- i dwuosobowym delegacjom.

Również mała ilość respondentów proponuje ogólne rozszerzenie działalności kół i uczynienie jej bardziej wszechstronną i ciekawszą. Trochę większej liczbie (5,2 % wypowiedzi) chodzi ogólnie o uatrakcyjnienie całej działalności oraz niektórych form pracy kół. Więcej studentów, bo 6,9 % ankietowanych, wypowiedziało się za rozwinięciem inicjatywy, aktywności badawczej i samodzielności członków kół. Chodzi im przede wszystkim o zwiększenie aktywności wszystkich członków, a nie tylko jednostek. Zdaniem jednego z respondentów - "nie doprowadzi koła i jego członków do poważniejszych osiągnięć powielanie cudzych myśli i wniosków [...] najwyższy czas na myślenie samodzielne, oczywiście pod fachowym okiem opiekuna naukowego". Tego rodzaju postulaty łączą się z koniecznością lepszego przemyślenia tematów badawczych, z rozszerzeniem i większym umożliwieniem prowadzenia badań naukowych (razem 10,9 % wypowiedzi). Trzeba więc bardziej ukierunkować działalność całego koła na opracowanie ściśle określonych tematów, a nawet jakiegoś jednego konkretnego problemu; należy przygotować tematy ciekawe, intere-

sujące większość członków - nie narzucając ich jednakże z góry. Z wypowiedzi ankietowych wynika, że studenci chętnie podejmowali by nowe problemy badawcze. Badania jednakże winny być prowadzone na szerszą skalę i to przez wszystkich członków koła. Należy także rozszerzyć możliwości prowadzenia indywidualnych i zespołowych badań empirycznych. "Każdy członek koła powinien prowadzić indywidualne badania i włączyć się do badań zespołowych" - pisze jeden z respondentów. Trzeba również bardziej efektywnie wykorzystywać prace naukowo-badawcze studentów, zwiększyć kontakty z pracownikami katedry. W pracy kół winna nastąpić daleko idąca zmiana warsztatu pracy i technik badawczych. Autorzy wypowiedzi sygnalizują konieczność wypracowania własnych i tym bardziej cennych technik; jest to kwestia oryginalności i większej ich przydatności. Należy też niejednokrotnie zmieniać problematykę badawczą.

Pracę koła winno się ściślej powiązać z zajęciami dydaktycznymi, np. przez podjęcie współpracy z Poradnią Zawodowo-Wychowawczą umożliwić studentom zetknięcie się z praktyką wychowawczą; powinno się realizować bardziej konkretne i praktyczne zadania. Według jednej z respondentek ważna jest "teoria i praktyka, a nie tylko teoria, bo opracować jakiś temat mogę sama /.../ przecież to bezsens chodzić cały rok na zebrania i nigdzie się nie ruszać w teren". Tego rodzaju życzenia zawiera aż 14,8 % ogółu wypowiedzi. Jeszcze więcej, bo 23,3 % wypowiedzi to propozycje, których nie da się ująć globalnie w jednym określeniu. Dotyczą one różnych spraw - zarówno merytorycznej działalności kół, jak i strony organizacyjnej. Kilka razy powtarza się np. prośba o częstsze organizowanie wycieczek naukowych i wymiany spostrzeżeń na ich temat, a także o dokładne omawianie charakteru zwiedzanego zakładu. Pod adresem zarządów kół wysuwa się żądania:

- wprowadzenia większej ilości metod uaktywnienia wszystkich członków koła a nie tylko zarządu,
- zmobilizowania zarządu do owocniejszej pracy,
- usprawnienia i skoordynowania tej pracy.

Zarząd winien zmobilizować całe koło do pracy, a tymczasem bardzo często zdarza się, że o pewnych przedsięwzięciach nie wiedzą szeregowi członkowie. Należy też tworzyć większą ilość sekcji kierunkowych¹⁷, by dać możliwość rozwinięcia zainteresowań wszystkim członkom koła, a nie tylko niektórym z nich. - Szczególnie trzeba zachęcać do współpracy studentów młodszych, a zwłaszcza lat pierwszych i stworzyć im odpowiednie ku temu warunki. Należy zainteresować ich pracą w kole poprzez odpowiednią reklamę - to postulaty jednych. Wazelako żądania innych są wręcz odmiennie, np.: "Mniej reklamy, bo do koła przychodzi dużo ludzi, którzy potem nic nie robią". Kandydatów na członków kół należy selekcjonować, nie przyjmować studentów lat pierwszych i magisterskich, przyjmować tylko tych, którzy mogą zająć się pracą w kole i wykazują inicjatywę oraz aktywność; nie liczyć członków, lecz zwracać uwagę na ich jakość. Po prostu należy ustalić zasady rekrutacji do koła.

Można by przypuszczać, że rozbieżnych propozycji związanych z różnorodną działalnością kół jest zbyt dużo. Musimy jednak mieć na uwadze fakt, że posługujemy się materiałem zbieranym w różnych ośrodkach, w ciągu kilkunastu lat. Ale to właśnie pozwala nam uzyskać obraz przeciętnego modelu pracy kół.

W celu jak najbardziej obiektywnego przedstawienia pracy studenckiego naukowego koła pedagogów, jej charakteru, starano się oprzeć nie tylko na opiniach członków studenckiego koła naukowego pedagogów, ale i studentów z różnych powodów do niego nie należących. Z liczby 374 osób, które w jakiś sposób z kołem się zetknęły, na temat jego pracy wypowiedziało się 353 studentów, czyli 79,3 % wszystkich respondentów, a reszta, tj. 91 osób (20,7 %) nie udzieliła żadnej odpowiedzi. Pozytywnie o pracy koła wyraziło się 240 studentów, tj. 64,1 % odpowiadających, negatywnie - 113 osób, co stanowi 35,9 %. W wypowiedziach padało wiele ciekawych postulatów pod adresem koła, lecz, niestety, z powodu ograniczonej ilości miejsca, musimy je pominąć. Z tych samych przyczyn ograniczymy się do zasygnalizowania jedynie najważniejszych postulatów i wniosków wynikających z prezentowanych wyżej badań:

1. Należy dążyć do zwiększenia zainteresowania się pracowników naukowo-dydaktycznych pracą koła i prowadzonymi w nim badaniami.

2. Opieka nad kołem zarówno ze strony uczelni, jak i ZSP nie może być apodyktyczna, lecz winna być pomocą udzielaną stosownie do potrzeb koła.

3. Należy wdrażać studentów - członków kół do samodzielnego myślenia i pozostawiać im jak najwięcej inicjatywy w podejmowaniu różnych decyzji.

4. Trzeba zwiększać maksymalnie ich aktywność badawczą

5. Dbać o rozwój czytelnictwa literatury przedmiotowej zarówno krajowej, jak i zagranicznej.

6. Dbać o kształtowanie własnej osobowości studentów - członków kół jako przyszłych pracowników nauki i pedagogów.

7. Należy angażować ich w pracę społeczną i współpracę ze środowiskiem, z zakładami wychowawczymi, ze szkołami.

8. Winno się dbać o to, aby każda forma pracy w kole była ciekawa, atrakcyjna, rzetelnie przez organizatorów przemyślana i zgodna z aktualnymi potrzebami nie tylko członków koła, ale też uczelni i środowiska.

9. Zebrania należy dobrze przygotować pod względem organizacyjnym, uczynić je atrakcyjnymi, zaś wygłaszane referaty winny być opracowane na podstawie nie tylko literatury, lecz przede wszystkim na podstawie własnych badań, wzbogacone własnymi refleksjami, aby mogły wywołać twórczą dyskusję.

10. Trzeba organizować, o ile tylko warunki pozwolą, jak najwięcej obozów naukowych i naukowo-społecznych oraz liczne wycieczki.

11. Wskazane jest utrzymywanie przez dane koło stałych kontaktów z kołami pedagogicznymi w innych uczelniach.

12. Winno się dbać o właściwą rekrutację studentów do pracy w kole; najlepiej zaangażować ich już na pierwszym roku studiów.

PRZYPISY

- ¹ Klimat intelektualny środowiska studenckiego, "Dydaktyka Szkoły Wyższej" 1985, nr 1, s. 31.
- ² Por.: M. Jakowicka, Rola prac magisterskich z pedagogiki w aktywizowaniu kształcenia studentów, "Dydaktyka Szkoły Wyższej" 1986, nr 3, s. 63.
- ³ Por.: E. Hajduk, Modele empirycznych badań uczelni pedagogicznych, "Dydaktyka Szkoły Wyższej" 1986, nr 2.
- ⁴ Por.: K. Denek, L. Kuźniak, Cele kształcenia w szkole wyższej i ich formułowanie, "Dydaktyka Szkoły Wyższej" 1985, nr 2, s. 177.
- ⁵ Z. Krygowska, Wprowadzenie w problematykę sesji naukowych na temat koncepcji kształcenia nauczycieli w szkołach wyższych, "Życie Szkoły Wyższej" 1982, nr 3 - 4, s. 43.
- ⁶ Por.: J. Janowska, Eksperymentalne badanie wpływu ćwiczeń interpersonalnych na aktywność samowychowawczą studentów, "Dydaktyka Szkoły Wyższej" 1985, nr 1, s. 107.
- ⁷ T. Piłch, Metodologia pedagogicznych badań środowiskowych, Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk 1971, s. 58 - 59.
- ⁸ Por.: J. Kozłowski, Nauczyciel przyszłości, w: "Nauczyciel i Wychowanie" 1974, nr 6.
- ⁹ Por.: A. M. Maszke, Próba oceny systemu kształcenia kadr nauczycielskich w Polsce, "Ruch Pedagogiczny" 1984, nr 4, s. 69.
- ¹⁰ Por.: K. Wojciechowski, Przedmowa do: M. Rataj, Samo-kształcenie nauczycieli. Stan i potrzeby, Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk 1972, s. 5 - 6.
- ¹¹ J. Pólturzycki, Wdrażanie do samokształcenia, Warszawa 1983, s. 312.
- ¹² Por.: S. Ludwiczak, Proceś kształcenia kierowanego, Warszawa 1983.
- ¹³ Por.: Koła naukowe pedagogów na I Ogólnopolskim Sympozjum, "Kwartalnik Pedagogiczny" 1966, nr 1.
- ¹⁴ C. Banach, "Myśli rozmaite", Warszawa 1985, s. 70.
- ¹⁵ M. Chymuk, Badania nie tylko w murach uczelni, "Problemy Studenckiego Ruchu Naukowego" 1976, nr 5.
- ¹⁶ Myśl tę rozwinęła autorka w artykule pt. Rola opiekuna naukowego kół pedagogów, "Dydaktyka Szkoły Wyższej" 1986, nr 3.
- ¹⁷ Por.: A. Nehring, Działalność i perspektywy studenckich kół naukowych w politechnikach, "Dydaktyka Szkoły Wyższej" 1984, nr 4.